

Praporele de la Ociu

The church flag from Ociu

*Augustin Mureșan**

Abstract

The author presents an old church banner displayed in the church of Ociu, a village in the County of Hunedoara. This church banner has a rectangular shape (175 cm x 125 cm), with a lower part finishing into four segments. The obverse and the reverse of the banner are entirely painted. The obverse of the banner portrays in its centre the saint patrons of the church, the Archangels Saint Michael and Saint Gabriel. The Evangelist Saint John and Saint Luke are portrayed to the left and the right side of the banner. The lower segments of the church banner portray Saint George and Saint Dimitrie, whereas the outer segments exhibit an identical floral pattern. The reverse of the church banner portrays a religious scene, the Baptism of Jesus Christ. Below this scene is the portrayal of archdeacon Saint Stephen and Saint Atanasie. A complex pattern, of thorn leaves, in the shape of a big X, alternating with flowers, borders the sides of the banner, including its outer segments. The church banner dates back to 1822.

Key words: church flag, Ociu, Hunedoara county, Saint Michael, Saint Gabriel, Baptism of Jesus Christ.

Printre obiectele de artă păstrate până în zilele noastre care au împodobit Biserica ortodoxă cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” din satul Ociu¹, comuna Vața de Jos (jud. Hunedoara) se află și un vechi prapore².

* E-mail: augmuresan@gmail.com

¹ Despre istoria Bisericii de lemn cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” din satul Ociu (jud. Hunedoara), construită în a doua jumătate a secolului XVIII-lea (anul construirii bisericii nu se cunoaște precis) pe locul unei alte biserici de lemn, vezi *Tabel statistic-Șematism*, în „Îndrumător bisericesc misionar și patriotic”, Arad, 1984, poziția 4, biserica Basarabasa, cu filia Ociu, bis. „Sf. Arhangheli” - 1821 (anul pictării bisericii n. n.), p. 89; Ioana Cristache-Panait, *Arhitectura de lemn din județul Hunedoara*, București, 2000; Pr. dr. Pavel Vesa, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități (1706-1918)*, Presa

Datorită vechimii și valorii sale deosebite, în rândurile care urmează prezentăm acest steag bisericesc³. Importanța acestei prezentări constă în faptul că, dorim să aducem în fața celor interesați, un valoros prapor⁴ din biserica acestei localități rurale din Țara Zarandului.

Inițial praporul avea un suport transversal (drug)⁵ din lemn, în formă de sul, de care era atârnată pânza steagului⁶ prins cu șnur la o hampă lungă tot din lemn, în felul folosit pentru astfel de obiecte de cult și terminată în vârf cu o cruce. Despre cele două părți componente din lemn ale praporului (suportul pânzei și hampa propriu-zisă) nu știm nimic, probabil s-au pierdut.

Pânza praporelui are o formă dreptunghiulară confecționată dintr-o bucată de pânză de in cu dimensiunile de 130 cm x 95cm⁷, terminată în partea inferioară (fluturătură)⁸ în patru segmente⁹. Pe suprafața ei s-a aplicat un strat subțire de grund. Ea a fost pictată pe ambele fețe în tehnică tempera pe fond de preparație și foiță de aur. Pictura s-a făcut cu destulă îndemânare de către zugrav, pe pânza praporelui, acoperind-o în totalitate sub chipurile

Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006, p. 703; Paroh Marcel Gornic, *Istoricul Bisericii monument „Sf. Arhangheli” din Ociu*; Vasile Faur, *Țara Zarandului. Conscripții. Cronică. Documente. Imagini*, Editura Concordia, Arad, 2014, pp. 550-551 ș. a.

² În prezent acest prapor se află în proprietatea Parohiei Ortodoxe Române din localitate.

³ Pe plan creștinesc, steagul simbolizează victoria lui Hristos înviat și slăvit. Orice procesiune liturgică din timpul perioadei pascale și al Înălțării presupune purtarea de prapuri. Despre steag, prapur și flamura, vezi Jean Chevalier, Alain Gheerbrant (coordonatori), *Dicționar de simboluri, mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, Editura Polirom, Iași, 2009, p. 865.

⁴ *Prapor*, steag bisericesc (de forma unui gonfalon) cu imagini de sfinți sau cu scene biblice care este purtat la procesiuni religioase, vezi *Dexi Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, Editura Arc, Editura Gunivas, 2007, p. 1532. Uneori are pictată pe el icoana patronului acelei biserici, vezi Alexandru Daneș, *Mic dicționar de vexilologie*, Brașov, 2010, p. 7.

⁵ Drug = bară orizontală pe care este fixată pânza drapelurilor verticale și care la rândul ei este prinsă de hampă; *sinonim*, spetează, vezi Alexandru Daneș, *op. cit.*, pp. 3-4.

⁶ Pânza steagului = țesătură realizată din fire de mătase, damasc, bumbac etc. prinsă de hampa steagului pe una din laturi, *ibidem*, p. 7.

⁷ Datele despre acest prapor ni le-au furnizat cu multă amabilitate d-l preot paroh Marcel Gornic de la Parohia Ortodoxă Ociu și d-l prof. Aurel Mugurel Dușan, de la Liceul Tehnologic „Moga Voievod”-, comuna Hălmagiu, cărora le aducem și pe această cale mulțumirile noastre.

⁸ Fluturătură = extremitatea liberă a pânzei steagului, vezi Alexandru Daneș, *op. cit.*, p. 4.

⁹ Praporele de la Ociu a fost reprodus (una din fețe) la Vasile Faur, *op. cit.*, p. 551 (ilustrația de sus, din mijloc) și idem, *Țara Zarandului. Conscripții. Cronică. Documente. Imagini*, Editura Gutenberg Univers, 2016, Arad-România, p. 628 (ilustrația de sus, din mijloc).

aureolate ale sfinților înfățișați¹⁰. Toate „registrele” și segmentele de pe pânza praporului au fondul cu tonuri de albastru, alternând de la închis la deschis. Praporele prezintă pe ambele fețe sfinți și inscripții cu caractere chirilice. Pânza acestuia s-a păstrat destul de bine, doar în locul de atingere a drugului cu hampa propriu-zisă, aceasta din cauza frecării materialului textil s-a rupt, iar în partea laterală stângă, este cusută vizibil în două locuri.

Pe o față a praporelui (Fig. 1) în mijloc s-au reprezentat Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril (icoana hramului acestei biserici), redați în picioare: Mihail în veșminte militare, în mâna dreaptă ținând sabia de foc, iar în mâna stângă potirul; Gavriil în veșminte diaconești ținând în mâna dreaptă globul cu inscripția Is. Hs., iar în stânga lujerul cu floarea de crin; lateral, în stânga Sfântul Evanghelist Ioan, iar în dreapta, Sfântul Evanghelist Luca, ambii reprezentați în picioare, în veșminte arhieresti, ținând fiecare în mâna dreaptă Evanghelia închisă. În partea inferioară, a „registrului” cu cei doi Sfinți Arhangheli, pe două segmente mediane se află redați în picioare, sfinți mucenici militari, în stânga Sfântul Gheorghe, iar în dreapta Sfântul Dimitrie. Pe cele două segmente exterioare, decor identic, floral.

T e x t e e x p l i c a t i v e: S[f]i[n]ți[i] Arhangheli Mi[ha]il și Gavriil; S[fântul] Evan.[gheli]st Ioan; S[fâ]n[tul] Ev[anghelist] Luca; S[fâ]n[tul] M.[ucenic] G[h]iorg[h]ie; S[fâ]n[tul] [Mucenic] [D]imitrie - cu caractere chirilice de culoare albă.

Sub textul explicativ care conține numele celor doi arhangheli ai hramului bisericii se află următoarea i n s c r i p ț i e: „*Acest s[fânt] prapur l-au făcut k[...] Io[...]ana și feciorul, iară [...] la biserica Ociului la anul 1822 ** ” - cu caractere chirilice de culoare albă. Inscripția, atât cât s-a putut citi, prezintă date necesare de identificare a praporului. Este vorba de biserica din Ociu și datarea acestui steag bisericesc: 1822, scrisă cu cifre arabe. Din nefericire, datorită faptului că, unele cuvinte din inscripție s-au șters odată cu trecerea timpului, nu putem afla și alte nume, precum ale comanditarilor sau ale donatorilor.

¹⁰ În legătură cu modul de pictare a praporilor proveniți de la unele biserici din județul Alba, o clasificare excelentă a acestora, vezi la Ana Dumitran, Ioana Rustoiu, *Steagul bisericesc- obiect de cult și exponat muzeal*, catalogul expoziției temporare deschise la Muzeul Național al Unirii în perioada 18 octombrie-28 noiembrie 2007 (Cu un cuvânt înainte de preot lector univ. dr. Dumitru Vanca), Edit. „Altip”, Alba Iulia, 2007, p. 17.

Fig. 1. Praporele de la Ociu (1822)

Pe cealaltă față a însemnului (Fig. 2) în partea superioară se află scena religioasă Botezul Domnului¹¹. Trei personaje în picioare; Iisus cu aureolă crucigeră, înveșmântat sumar, cu picioarele în apa Iordanului

¹¹ Scena Botezul lui Iisus Hristos este pictată și în biserica de lemn din Ociu, vezi și Vasile Faur, *op. cit.*, 2014, p. 551 (fig. 6).

botezat de Sfântul Ioan Botezătorul de pe malul râului, ținând mâna dreaptă spre capul Mântuitorului, iar în mâna stângă o cruce; în stânga lui Iisus, pe malul opus al apei, un înger, în picioare, ținând prosopul în mâini; deasupra se mai observă conturul norilor între care a fost pictat porumbelul cu aripile deschise – simbolizându-l pe Sfântul Duh. Din păcate, acest detaliu foarte important s-a șters parțial în timp de pe această față a praporei. În fundal de o parte și de alta, câte un copac cu coroane multiple.

Fig. 2. Praporele de la Ociu (1822)

Sub această scenă, pe segmentul al doilea din stânga este redat Sfântul Arhidiacon Ștefan (numele acestuia s-a șters sau nu a fost scris), în picioare, ținând cădelnița în mâna dreaptă și Evanghelia în mâna stângă, iar pe segmentul din dreapta Sfântul Atanasie, ținând Evanghelia în mâna stângă și

cu dreapta binecuvântînd. Pe fiecare din marginile praporelui este reprezentată câte o bandă care îl împodobește (inclusiv pe cele două segmente exterioare) cu un decor complex identic, realizat prin pictare ce reprezintă frunze cu ghimpi, așezate în forma literei majuscule X („săritoare”)¹², intercalate de flori.

T e x t e e x p l i c a t i v e: Botezul lui Is. Hs.; Ioan; Înger; S. Arhidiacon; S[fâ]n[tul] P[ărinte] Atanasie - cu caractere chirilice de culoare albă.

Din păcate praporul nu este semnat, astfel zugravul acestuia rămâne deocamdată neidentificat. Știm doar faptul că, zugravul Nicolae Bădău din Lupșa Mare ar fi pictat biserica în anul 1821, împreună cu consăteanul său zugravul Nichifor Nandronie. Acest lucru ar rezulta din pisania bisericii, scrisă în limba română cu caractere chirilice: *„Cu ajutorul lui Dumnezeu s-au zugrăvit această sfântă biserică prin mâna lui Nichifor Bădău zugrav cu cheltuiiale de bani 20, din tot satul Ociului, fiind ctitor Ciorogar Adam, Marian Adamul, Ana, Dan Cârșnicul, Vilu Mihaiu, Petrișor Mihai, gornicul (...) Solomon: Anul 1821. Și s-au gătat în luna lui octombrie fiind (...) Ion Maier, Toderăș Adam a Adamului, Giur Crișan, Son Ghiorghie lui Ispas, Ilie Ursu din Prăvăleni și s-au pus șindile pre biserică șapte mii”*.

Cei doi zugravi și consăteni Nicolae Bădău și Nichifor Nandronie au pictat și alte biserici de lemn din Țara Zarandului¹³ și de pe Valea Mureșului de Jos (Julița¹⁴, Roșia Nouă¹⁵, Seliște¹⁶ etc), dar și icoane¹⁷. Este posibil ca

¹² Săritoarea în heraldică este o - piesă onorabilă compusă din crucea Sf. Andrei obținută prin suprapunerea bandei cu bara, vezi Marcel Sturdza-Săucești, *Heraldica. Tratat tehnic*, Editura Științifică, București, 1974, p. 47; *Dicționar al științelor speciale ale istoriei. Arhivistică, cronologie, diplomatică, genelalogie, heraldică, paleografie, sigilografie*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 187; Maria Dogaru, *Din heraldica României*, Album, Editura JIF, 1994, p. 24.

¹³ De exemplu, Biserica din Șteia (jud. Hunedoara) a fost pictată de zugravul Nicolae Bădău din Lupșa Mare (jud. Alba) între anii 1823-1824, vezi Ioana Cristache-Panait, *Arhitectura de lemn din județul Hunedoara*, București, 2000.

¹⁴ Biserica de lemn „Intrarea Maicii Domnului în Biserică” din satul Julița, comuna Vărădia de Mureș a fost pictată în întregime de o echipă de zugravi compusă din Nicolae de la Lupșa Mare, Simion Silaghi (Sălăjanu) și Nichifor Nandronie. Concluzia este întărită de o însemnare lăsată de Nicolae de la Lupșa Mare pe o scoartă ultimă a unui Triod tipărit de episcopul Filaret al Râmnicului, în anul 1781: ”Sau scris prin mine Nicolae Moler precum că am fost lăcuitorul în Giulița când *am făcut tot lucrul zugrăvitului la biserică* ...(două cuvinte șterse) ... în anul 1813”, Horia Medeleanu, *Biserici de lemn din Valea Mureșului de Jos*, în Ioan Godea, Horia Medeleanu, „Biserici de lemn din județul Arad”, Ediția a II-a, Editura Brumar, 2009, pp.122-123.

¹⁵ Zugravul Nicolae de la Lupșa Mare a realizat la biserica de lemn „Sf. Mucenic Dimitrie” din satul Roșia Nouă, comuna Petriș, cea mai importantă lucrare din activitatea sa, desfășurată în Valea Mureșului de Jos. Pe coperta unui *Catavasier* tipărit la Râmnic (în anul

unul din cei doi zugravi să fie autorul picturii acestui frumos prapor. El a fost confecționat în anul 1822, și face parte din categoria obiectelor de cult cu care s-a înzestrat biserica după pictarea acesteia, cu un an în urmă (1821).

1750), el notează că a terminat pictura bisericii din Roșia în 17 aprilie 1820, vezi amănunte la Horia Medeleanu, *op. cit.*, p. 131 și la Ioana Cristache Panait, *Prezența zugravului Nicolae de la Lupșa Mare în pictura bisericilor de lemn de pe Valea Mureșului de Jos*, în „Mitropolia Banatului”, nr. 1-3, 1977, p. 160.

¹⁶ La biserica de lemn „Sf. Ap. Petru și Pavel” din satul Seliște, comuna Petriș, Nicolae Bădău de la Lupșa Mare a colaborat și lucrat cu preotul-zugrav Filip din Lugoj. Munca celor doi zugravi însă s-a desfășurat separat, Filip a executat pictura iconostasului și icoana *Punerea în mormânt* de la proscomidier, iar Nicolae a realizat friza ierarhilor și icoana *Deisis* de pe pereții absidei altarului, vezi Horia Medeleanu, *Valori de artă veche românească*, Editura Episcopiei Aradului, 1986, p. 18; idem, *Biserici de lemn din Valea Mureșului de Jos*, p. 138.

¹⁷ Nicolae de la Lupșa Mare s-a semnat la biserica de lemn din Julița și pe icoana împărătească *Iisus Hristos Mare Arhieru*, pe tron. În stânga, jos: „Anii de la Adam 7321”. În dreapta, jos: De la HS 1813”. Pe spate: ”Nicolae zugrav de la Lupșa Mare au lucrat mai în 8 zile sau gătat”. În schimb, Simion Silaghi și Nichifor Nandronie au semnat pe o splendidă icoană împărătească, *Maica Domnului cu Pruncul*, pe tron. În stânga, jos: ”La 1813”. În dreapta, jos: martie 12 se Sim(i)on Silaghi de Abrud și Nichifor zugravi”. Însemnarea este repetată pe spate: „sau zugrăvit aceste sfinte icoane de Nichifor Nandroniă zugrav din Lupșa Mare anu 1813”, Horia Medeleanu, *Biserici de lemn din Valea Mureșului de Jos*, p. 123. Zugravul Nicolae de la Lupșa Mare a pictat icoana *Maica Domnului cu Pruncul* (1813) care provine din Biserica de lemn din Căpruța, vezi Coriolan Petranu, *Bisericile de lemn din județul Arad, Sibiu*, 1927, p. 8 și Horia Medeleanu, *Valori de artă veche...*, pp. 77-78, fig. 86. ș. a.